

„Једног дана ћу ти фалити”

Јулија Гаисбахер

Ауторско издање објавила је институција Камера Аустрија из Граца 2021. године, са фотографијама Јулије Гаисбахер и текстовима Рајнарда Брауна, Иве Чукић, Елке Красни, Барби Марковић, Дубравке Секулић и Јоване Тимотијевић

Ауторска права задржавају аутори текстова

Превод на српски Милан Марковић за Културни центар Београда

Режим кула

Уметничко истраживање Јулије Гаисбахер *Једног дана ћу ти фалити*

Елке Красни

2017: Јулиа Гаисбахер стиже у Београд. Њен боравак финансијски покрива стипендија за путовање коју јој је доделила покрајина Штајерска. Она шета урбаним окружењем у потрази за темом, у потрази за фокусом. Ускоро примећује да се оријентише уз помоћ кула. Куле јој говоре где се налази. Куле јој помажу да се снађе у граду који не познаје.

Антрополошкиња Ана Цинг подарила нам је своја размишљања о вештини примећивања. Филозофкиња Сара Ахмед поделила је са нама своја запажања о томе како се оријентишемо, о начину на који нас оријентација наводи кроз локације, темпоралности и просторе. Када посматрам дугорочно фотографско истраживање Гаисбахер и слушам ауторку како објашњава да су јој на почетку ове куле помагале да се снађе у непознатом граду, сетим се ових запажања из радова Цинг и Ахмед. Осећам да она кореспондирају са потрагом уметнице за темом која ће јој скренути пажњу. Уметница је допустила да тема истраживања пронађе њу. Посветила је пуно пажње и приметила да је већ раније прави пут увек проналазила уз помоћ кула.

Ове куле јесу део највећег урбанистичког пројекта у Београду данашњице, који је такође и далеко најконтроверзнији. Током 2016, дописник са Балкана, Гај Делони известио је за Би-Би-Си Њуз о урбанистичкој махинацији која се налази у позадини изградње ових кула. Огромни билборд који се, налик зиду, уздизао поред железничке станице из деветнаестог века у коју је некада пристајао Оријент експрес, приказивао је плашастећу рекламу за спектакуларну будућност града, пуну обећања: стаклену кулу високу 168 метара, циновски тржни центар, луксузне хотеле и 6000 станова за имућне. Овај пројекат чија је вредност 3 милијарде евра, заувек ће да трансформише Београд, а нарочито градску четврт Савамале у којој се налази. У чланку за ВВС цитиране су речи градског архитекте и главног урбанисте Града Београда, Милутина Фолића: „Након Другог светског рата, имали смо планове да изместимо железничку и аутобуску станицу и на тај начин ослободимо важну и централну, а запуштену градску зону како би град могао да се шири ка рекама. Уз пројекат Београд на води, град који почива на две реке коначно ће доћи до воде.“ Као што је Би-Би-Си известио, Влада и градске власти доделиле су развој и финансирање пројекта Игл Хилсу, приватној компанији за развој и инвестирање у непокретности чије је седиште у Абу Дабију.

И тако је без конкуренције, без тендера и без јавног референдума, или неког другог облика јавног учешћа грађана, овај пројекат изазвао многе контроверзе и подстакао настанак урбаног активизма. Изградња Београда на води први пут ме је заинтересовала када су ме позвали да говорим на Београдској међународној недељи архитектуре 2015. године, а када је рођени Београђанин, едукатор и активиста Иван Куцина, повео групу међународних учесника на презентациону изложбу овог пројекта, која је укључивала и макете планираних луксузних станова у природној величини. У питању је један од многобројних пројеката урбане изградње који се темеље на неумереној потрошњи и кулама.

Шта онда значи пратити ове куле? Желела бих да ово питање анализирам на два сасвим различита начина, прво у контексту уметничке методологије и поступка Јулије Гаисбахер, а затим и кроз анализу последица неолибералне динамике урбанизације. Када су у питању ова два суштински различита питања, при аргументацији се ослањам на двоструко значење речи „пратити“, која може да означава кретање по нечијој путањи, имање нечега за водиљу, али и прихватање наређења и поковавање. Разматрају шта то значи за уметницу да прати ове куле, а затим и шта праћење ових кула значи за реалност једног града.

Шта то значи пратити куле као уметница, односно развијати поступке и методологију уметничког истраживања за њихово праћење? Када је Јулиа Гаисбахер приметила шта оријентациона моћ ових кула значи за градски пејзаж и урбано окружење Београда, али и за њу као странкињу у овом граду, док у градским лутањима користи ове куле као оријентир, ова уметница на гостовању у Београду пронашла је фокус свог уметничког истраживања. Ово се од тог тренутка развијало у дугорочни уметнички поступак који је резултовао у интерпретативној документарности као облику савременог сведочења. Уметница-сведочиња улаже у редовне студијске посете и користи читав дијапазон различитих истраживачких метода. Док разговара са локалним становништвом, забринутим грађанима и активистима, од којих је велики број упознала помоћу локалног огранка Гетеовог института, она покушава да разуме њихове ставове као перспективе које треба да следи у свом фотографском раду, буквално и метафорички.

Ови истраживачки разговори преточили су се у истраживачке односе, у којима је уметница својим саговорницима показивала отиске својих фотографија, да би заједно долазили до сазнања о томе шта је оно чему је сведочила и што је документовала. Заинтересована за то да ли њене фотографије кореспондирају са политичким осећањима и забринутошћу које су изразили њени партнери у истраживању, Гаисбахер послушнује њихове реакције и стимулише размену мишљења. Иако уметница као сведочиња има неке од особина које је Хал Фостер елаборирао у свом есеју из 1995. године „Уметник као етнограф (The Artist as Ethnographer?)“—који, наравно, представља одјек чувеног есеја Валтера Бенјамина из 1934. године „Писац као произвођач“—ја видим и неке значајне разлике. Гаисбахер се свесно осврће на свој положај аутсајдерке и не-Београђанке, и не посматра становнике и активисте који са њом деле своје ставове као извор информација, већ пре као имаоце знања чији лични начини сведочења, сазнавања и отпора продиру у њен фотографски поступак и уметнички рад.

Поред опажања и праћења урбаног окружења кроз шетње и дељење знања са Београђанима, Гаисбахер такође, у својим мртвим природама, прибегава и стратегији рекреирања маркетиншких и брендинг стратегија коришћених у пројекту, уз помоћ реквизите коју је било лако набавити преко глобалних трговинских ланаца специјализованих за приступачан дизајнерски намештај, а која је заиста била и коришћена како би се креирали брендирани призори луксузног живота.

Шта то значи када реалности града прате куле? Шта значи деловати у сагласности са њима? Шта значи покорити се овим кулама? Које је значење за један град, за земљу у којој се налази, његово окружење и становнике? Који су еколошки, средински, друштвени и политички ефекти поковавања кулама? Куле представљају парадигму 21.

века, која је карактеристична за убрзану, неолибералну, глобализовану урбанизацију. Од Кине, преко Кеније, до Абу Дабија, израстају овакве куле. Куле отеловљују силу прождрљиве и безочне капиталоцентричности. Иако је Београд на води, наравно, врло локална појава, која утиче на окружење града и животе његових становника, он има многе заједничке карактеристике са другим сличним изградњама на глобалном нивоу: откриће напуштеног јавног урбанистичког земљишта, а нарочито пост-индустријских локалитета, као што су данас запуштене градске зоне које су некада припадале железници; коришћење јавних добара, попут речних и морских обала, као фактора привлачења инвестиција; као и измештање и насилно исељавање локалног становништва, а нарочито постојећих избегличких кампова у случају Београда.

Праћење овакве логике урбанистичког развоја још више ће допринети еколошкој, друштвеној и политичкој катастрофи која дефинише живот у 21. веку. Подизање кула значи изградњу под диктатуром капитала. Изградња овако огромних пројеката урбанистичког развоја дефинисаних као спектакуларних и луксузних, представља конзервирање – па чак и погоршање – управо оних структура кризе које су нашу планету довеле на ивицу колапса. Предлажем да се ово назове „режимом кула“. Овакав режим и његова економија беспштедне експлоатације и исцрпљивања свезују животе људи, њихово окружење, ресурсе и политике. У својој књизи *Неравномерни развој: Природа, капитал и производња простора* (Uneven Development: Nature, Capital and the Production of Space, 2008.), марксиста и географ Нил Смит истиче да се физички простори, извори енергије и материјални ресурси налазе у средишту онога што је капитализму потребно, и истиче у први план огромне биофизичке захтеве капитала. Поред тога, антрополог и активиста Дејвид Грејбер у својој књизи *Дуг: Првих 5000 година* (Debt: The First 5,000 Years) из 2011. године, на луцидан начин анализира институцију дуговања. Научни рад ових аутора од значаја је за разумевање онакве будућности какву изазива режим кула: будућности коју дефинишу еколошке катастрофе и дуговање. Приклањање режиму кула и улагање у њега имају друштвене, политичке и еколошке последице: људске животе који су оковани дуговима како би се приуштило луксузно становање; стамбене јединице које се претварају у робу, где у њима нико ни не живи, јер постају прилика за улагање и шпекулисање локалног и страног капитала; преображај јавног земљишта и јавних вода без адекватних политичких поступака и демократске партиципације, где се оно што је јавно добро одузима од јавности, слично као код удруживања снага ауторитарних политика и економског неолиберализма; еколошко руинирање и уништење земљишта и вода, уместо обнове, поправке и поновне натурализације актуелно запуштених градских зона. Режим кула је најдиректнији и најтоксичнији израз капиталоцентричног и антропогеног утицаја који уништава људе и пустоши њихово окружење.

2021: Уметничко истраживање Јулије Гаисбахер и даље прати куле, где уметница позива оне који се сусрећу са њеним радом да промишљају структуре моћи које стоје иза ових кула, чиме је и мене навела да уведем концепт режима кула. Као уметница-сведокиња, Гаисбахер се посветила дуготрајном истраживању које прати ширење ових кула и њихову колонизацију урбаних окружења, у контексту Европе. Док наставља своја фотографска и видео истраживања у Београду, она је већ почела да прати градитељску компанију Игл Хилс и њене походе на друге европске градове. У главном граду Хрватске, Загребу, успело се са спречавањем изградње планираног луксузног

кварта под називом Загреб Менхетн, захваљујући грађанским иницијативама и протестима. Контрастирање грађевинских пројеката у Београду и Загребу биће предмет наредног истраживања Јулије Гаисбахер. Оваква врста сведочења захтева посвећеност. Сведочење представља нескретање погледа. Оваква посвећеност сведочењу чини да уметнички рад Јулије Гаисбахер постане визуелни доказ који подразумева озбиљност приступа у праћењу, где уметница наставља да прати оно што настаје као последица поковања режиму кула.

Превод рађен на основу превода са немачког на енглески који је урадила ауторка текста Елке Красни

Овај текст је написан за публикацију *Јулиа Гаисбахер – београдски радови* (Julia Gaisbacher – Belgrade Works, 2018.), која је изашла 2021. под покровитељством Уметничких награда *ДодатнаВредност* Ерсте Банке (Erste Bank *MehrWERT-Kunstpreise*). Ово је адаптирана верзија изворног текста. Захваљујемо се платформи *das weisse haus* из Беча што нам је дозволила да овај текст преузмемо.

Eagle Hills Vertigo

Барби Марковић

1.

Престон-Флек са двадесет деветог спрата лежи у свом свеже намештеном кревету. Већ три и по године живи ту високо у *Eagle Hills*-у. Одрасла је у Београду, у радничкој четврти званој Лабудово брдо. Била је веселе нарави, с мало среће у послу и двоструком брачном срећом, прво са Флеком, онда са Престоном. Могла је боље да живи. Могла је да се успиње даље, али није знала куда. Игром случаја, у исто време почео је да се уздиже нови торањ из сравњене сиромашне четврти уз реку.

Симболи моћи најављују напредак. *Eagle Hills*.

Она одлази до сточића, отвара писмо и посматра празан лист папира. Удише празнину, мир је саставни део стила. У левој руци држи белу шољицу за кафу. Слова су прљавштина на папиру. Што мање, то боље.

Очаравајуће високи прозори. *Eagle Hills*.

Нешто банално се дешава: просула је кафу. Желећи да из оставе у ходнику узме кухињски убрус, у ћошку проналази орах. У *Eagle Hills*-у се не славе верски празници, бар не у колективу. Комшије су невидљиве и не негују локалне односе. Једино за Божић се деси да хигијенско особље кришом убаца неколико ораха у скривене ћошкове стамбеног комплекса.

Строгост и ефикасност. *Eagle Hills*.

Мрља од кафе брзо се дала обрисати. Брис.

Изненађујући облици, то мора да се призна. *Eagle Hills*.

Становници насеља ретко одлазе у сјебан град. Бар на први поглед делује као да тамо немају шта да траже јер у свом стамбеном насељу располажу бољим местима за боравак и тржним центрима. Али Престон-Флек је ипак виђала неке од њих на журкама, на којима су се припијали уз друга тела и кришом њушкали друге људе. У *Eagle Hills*-у сви, иначе, имају свој простор. Око сваког се шири светлећа аура од пет центиметра и скоро да никад не долази до контакта. Престон-Флек грли саму себе, колико год може чвршће у свом меканом, белом џемперу. Не занима је политика, не мрзи никога, она воли све пред собом и чезне за неодређеним стварима. Да ли је икад мислила да ће живети толико високо у Београду? Не, ал јој се то допада.

Једноставно зумирати у нешто што вам се допада. *Eagle Hills*.

Чим се двогодишње дете домара *Eagle Hills*-а накашље, одмах добије јефтин антибиотик и тиме бива за сва времена ослабљено, а развој његовог имунолошког система у зачетку спречен. То је разлика између породице станокупаца и породице домара. Породица купаца дуго узима глобуле пре него што се лати антибиотика. Што мање, то боље.

Остатак града пренизак је да би могао да се рефлектује. *Eagle Hills*.

Ниједно од те плавокосе деце са својим великим златним ретриверима што на савршено покошеној светлозеленој ливади трчкарају тамо-вамо (и при том се хистерично смеју), никада није попило ништа друго сем свеже цеђене поморанџе из биолошког узгоја.

Мајке с високих спратова могу да виде само жуте тачке, али GPS им релативно тачно показује на коју тачку мисле кад кажу „мој син“.

Рекреација посвуда. *Eagle Hills*.

2.

Престон-Флек мора да се смеје јер станује на спрату који је био резервисан само за странце. За међународне, слободне странце, за богате или ванземаљце из Емирата. Неки од њих никада се нису уселили у своје станове. Неки од њих нису људи већ агенције.

Престон-Флек је једина из свог разреда са Лабудовог брда која је достигла тај једноставан живот у *Eagle Hills*-у, и коса јој је офарбана у тако пријатну плаву боју да човек пожели да је поједе јер боја подсећа на колач од ваниле. Изгледа много млађе него што јесте. Лепша је од многих својих некадашњих другарица из разреда. У *Eagle Hills*-у је јасно да свако аутоматски одваја довољно времена за депилације, бријање, масаже и фризерске интервенције.

Срдачни поздрави из Абу Дабија. *Eagle Hills*.

Можда је до сока од поморанце то што сва деца имају плаву косу. А њен син је управо наставном кадру испричао како сања једну тамнопуту девојчицу и зато сада мора да иде на интензивну индивидуалну терапију. Престон-Флек је због тога постала пажљивија и ником не говори о својој ноћној мори. Сањала је да је добила писмо које није празно. Наједном јој и руке и коса поцрне и она постаје ромска девојчица коју одводе на обронке града.

Модеран живот. *Eagle Hills*.

Наредни дан. Њен супруг, Престон, с пословног пута доноси кући још десет плоча. Он припада међународном друштву сакупљача плоча групе *The Who*. Поседује све прве виниле и све важне концерте, као и све ретке и необичне плоче, био је на приватним свиркама и нада се да ће једног дана моћи да купи и саме музичаре. Осетљивог је слуха и више воли тихе ресторане. Након што су се врата стана затворила Престона је позвао његов возач који га очајно моли за оцену његовог рада. И још један позив. Хотел у ком је ноћио, такође, жели његову оцену. *Eagle Hills* шаље поруку, и стамбеном комплексу је потребна Престонова месечна оцена. Добра оцена је добра и за становнике. У међувремену је и то постало посао, каже Престон и смеје се изнервирано. Али и у праву је.

Више ваздуха, више светла. *Eagle Hills*.

Свака жена у *Eagle Hills*-у је лепа, толико је јасно. Свака жена је удата. Свака жена има добре зубе. Свако дете је здраво, плаво или албино. Свака породица поседује баш једног компактног златног ретривера са нула посто длаке која не опада. Свака породица пије из шоља танких као флис-папир. Свака жена добија празно писмо и кратко га посматра. Свако дете сања тамнопуту девојчицу. Свако венчање је сан снова. Свако венчање било је најсрећнији дан у животу дотичне младе, која је прелепо изгледала, а хаљина никад више није била коришћена. Сваки мушкарац је алфа. Сваки мушкарац радо носи одела. Сваки мушкарац је леп и преплануо. Сваки мушкарац је купио брод. Свако пријатељство је лепо сећање. Сваки оброк је здрав. Добро дошли у *Eagle Hills*. Усред Београда! Сваки часовник куца. Свако учествује у светској утакмици. Све кошуље су испеглане. Сви планови се спроводе у дело.

Позитиван утицај на околину. *Eagle Hills*.

3.

Насеље ће једног дана напрасно потонути. Престон-Флек се пита да ли је то тачно. Зграде су тако брзо никле из земље и подигле Београд за један ниво, док су Београђани потонули за класу ниже. Све време се чека на неку реакцију, ал' шта још може да се деси. Можда ће бити протеста.

Заиста високо. *Eagle Hills*.

Престон-Флек се још пита и ово: Да ли је тачно да сви на свету желе да се замене с онима на рекламним плакатима како би могли са светлећим белим чарапама да седе у зеленој трави – са шампањцем, на карираном њебету, са срећом и свиме што је прати? Да ли је тачно да су сва пријатељства само пословни контакти – чак и ван *Hills*-а, чак и међу сиромашнима? Да ли је тачно да је свако „само за себе“?

Бесмртна љубав. *Eagle Hills*.

Престон-Флек се пита како да препозна смрт.

И још нешто. Наједном се сетила како је једног пролетњег дана седела на исушеној ливади без траве, окружена цвећем и смећем, поред ње партизански споменик, и како је, упркос поленској алергији због које на очи више није видела, читала своју тинејџерску књигу јер није могла да престане. Онда је погледала ка споменику. На постољу је писало: „Зар нисмо јачи од богатих?“ Сећање је погађа као шамар.

Живот у полету. *Eagle Hills*.

Престон-Флек узима кључ. Притиска дугме од лифта. У ћошку је опет орах. Орах се откотрља. Попут бубашвабе. Гркљан јој се стеже. Зар нисмо јачи од богатих? Престон-Флек плаче у лифту.

Тако високо. *Eagle Hills*.

Престон-Флек купује *Smoki* у граду и једе га на клупи. Руке су јој масне од децје грицкалице, а беле панталоне више нису чисте, маскара јој се слива низ образе. Нада се да је нико неће препознати. Повремене вртоглавице су саставни део живота у *Eagle Hills*-у.

Превод рађен на основу превода са немачког на енглески који је урадила Јелена Глишић

Нека магија почне!*

Седам теза о'градовима на води'

(Инспирисано пројектом Београд на води, али примењиво на све пројекте изградње приобаља)

Посвећено Мајклу Соркину

Дубравка Секулић и Јована Тимотијевић

Почетком 2014. године, Први потпредседник српске владе, Александар Вучић, најавио је колосални инвестициони пројекат који ће се реализовати на обали реке Саве, у партнерству између српске владе и компаније Игл Хилс са седиштем у Абу Дабију. У то време, сви смо се надали да је ово тек још једно у низу лажних обећања датих у изборној кампањи. Ипак је тај део Београда коришћен у сличним кампањама макар три деценије уназад, почевши од контроверзног пројекта Еурополис којег је током деведесетих промовисао Слободан Милошевић. Чак и када су прве железничке трачнице уклоњене почетком марта 2014, и даље смо наивно веровали да је у питању тек мизансцен за наступајуће изборе. Када је у јуну исте године представљен 3Д модел, исмевали смо претенциозни приказ Београда на води. Деловало је као да је неко налепио пејзаж из Дубаија на неодржавани, али веома јавни и лако приступачни простор такозваног Савског амфитеатра на десној обали реке Саве. Ипак, током изборне ноћи, 24. априла 2016, група маскираних лица упала је на ово подручје са булдожерима и срушила на десетине локалних радњи и других пословних објеката. Једног чувара којег су затекли на лицу места, везали су за бандеру,¹ а полиција није одговорила ни на један од позива да интервенише. Тренутни осећај да се догађа нешто изузетно злокобно ускоро се развио у љутњу и бес, који су деловали као катализатор за грађанску одлучност у наступајућим годинама да се разоткрију бројни слојеви неправде, преваре и насиља, уграђени у пројекат Београд на води.

Слоган „Ново поглавље у историји Београда“ претенциозно шљашти на насловној страни интернет сајта Београда на води. Ово је заправо сасвим тачно: град је током претходних година прошао кроз политичке, економске и друштвене промене без преседана, а све су оне отеловљене у пројекту Београд на води. Шест година је прошло од илегалног рушења које је наредио Градоначелник Београда. И након шест година масовних протеста и кампање, сведочимо да се Београд на води и даље немилосрдно гради. Овде разматрамо неке од аспеката које сматрамо структурним и природним свим оваквим модерним пројектима *урбане обнове*.

Било би погрешно сматрати да оваква метаморфоза Београда одражава неку регионалну специфичност, те да се на неки начин разликује од других сличних пројеката који се јављају широм света. Положај Београда на периферији глобалне економије омогућава лакше читање махинација у изградњи на приобаљу као спреге између политике, економије и експлоатације, због релативно ниског притиска на овим просторима да се учини да овакав пројекат делује друштвено прихватљиво кроз шараду демократског одлучивања. Овакве ствари ће се догађати чак и без привида „секси“ брендиране архитектуре. Увиди добијени испитивањем овог београдског случаја могу

да допринесу разумевању сила које покрећу опсесију трансформацијама приобаља широм Европе и света. Користећи пројекат Београд на води као оптичку алатку, овај текст има за циљ апстраховање принципа „изградње приобаља (waterfronting¹)“ као ограђивања јавног добра у циљу постизања приватне добити.

1. На раскршћу саобраћајних токова*²

Изградња у приобаљу је експлоатација

Мајкл Соркин нас подсећа да су некретнине „екстрактивна индустрија: рударење ваздуха.“² Било да говоримо о вертикалној или хоризонталној оси, Београд на води представља алатку за експлоатацију вредности из јавног добра. Законска регулатива којом је прописана максимална висина грађевина у Београду промењена је преко ноћи на нивоу града како би се омогућио *Живот на високој нози*^{*}, док ће се центрификација која се неминовно прелива из Београда на води ка другим крајевима града побринути за хоризонталну експлоатацију. Док се рекламирају као магија која ће просперитетом засути читав град и све његове становнике, изградње у приобаљу заправо делују у супротном смеру, јер се њихов лажни сјај одржава тако што се исисавају средства неопходна за поправку, одржавање и унапређење постојеће инфраструктуре у другим деловима града. Као и многи други слични грађевински пројекти, Београд на води не ради за град у коме се налази већ против њега. Измештање основне градске инфраструктуре са централног положаја (главне аутобуске и железничке станице) и заузимањем јавног простора (како тла, тако и ваздуха), Београд на води се понаша као какав насилни капиталиста који не чека на пристанак, већ захтева и преузима све постојеће ресурсе како би задовољио свој партикуларни интерес.

2. У BW Terraces: Живите живот какав заслужујете*

(Београдско) приобаље као место искључивања

Пројекти урбане *обнове* или *реактивације* повећавају цену некретнина по квадратном метру, чиме одређеним лицима доносе прилике за уносну зараду, док за друге значе избацивање из станова и иселења. Оно што су званичници најављивали као велики прилив страних инвестиција у рејон београдског приобаља – чиме ће се унапредити *имици* града и обезбедити многе погодности за све његове становнике – у пракси се претворило у нешто сасвим друго. Временом се испоставило да велики део финансијских средстава у реализацији овог пројекта обезбеђује држава, која је такође „подржала“ пројекат тако што је насилно иселила велики број од око 190 породица, већином некадашњих радника железнице, са земљишта захваћеног пројектом и затворила јавну зону уз обалу реке приликом рашчишћавања земљишта на коме ће се нештедимице градити ексклузивни стамбени и пословни простор. Већ поменути чувар је умро, а два грађевинска радника су погинула касније како би се терен „рашчистио“

¹ Намерно изводимо глагол, како бисмо нагласиле да је у питању одређени тип (изг)радње и приступ развоју града, пре него конкретна локација, премда су приобаља често не само место имплементације већ и усавршавања ове разорне стратегије.

² У брошури на енглеском језику, овај поднаслов гласи *At the Crossroads of the Capital*. Ауторкама је била интересантна та тензија која не постоји у верзији на српском језику да the capital може значити престоницу, али исто тако и капитал.

(„очистио“) за изградњу. А ипак, оно што је рашчишћено није био само (голи) живот, већ и приватна комерцијална имовина оних чији капитал није сматран довољно вредним да се укључи у нови циклус капитализације. Ова метода мобилисања државних ресурса како би се максимизовала приватна добит кроз искључивање није ни у ком случају дистинктивна карактеристика српског контекста. Напротив, у питању је једна од најистакнутијих карактеристика глобалног модуса отимачине који се уобичајено означава еуфемизмом „неолиберална урбанизација“. Када говоримо о пројектима изградње приобаља, термини *некрополитика* и *некроекономија* које је установио Ашил Мбебе на најбољи начин описују ексклузивистичке просторне праксе које се намећу под лажним изговорима о јавној добити.

Поступак искључивања наставља се и данас, када се проширује кроз експлицитно или имплицитно искључивање оних за које се сматра да не заслужују „живот у BW Terraces“. Ова област се номинално и даље сматра јавним простором, али је једном приликом пролазник снимио чувара овог комплекса како насилно избацују емигранта који је пунио телефон на оближњој клупи.

3. Чудо модерног доба*

Приватизација је отимачина

Доктрина – или боље речено заблуда – да је „приватни сектор јефтинији, ефикаснији и мање корумпиран“ послужила је као образложење за талас приватизације који је деведесетих година прошлог века захватио Србију, али и многа друга места, готово без изузетка. Приватизација је представљена као ултимативно решење за све економске и социјалне проблеме, и као једини предуслов благостања које све грађана чека, увек ту негде иза угла. Од приватизације стамбеног простора – махом изграђеног у периоду социјалистичке Југославије – све до тренутне приватизације јавних услуга, овај беспошtedни тренд у потпуности је реструктурирао систем социјалне репродукције у Београду, на тај начин стварајући подељену популацију која се састоји од мањине добитника приватизације и већине коју чине приватизациони губитници.

Концепт партнерстава приватног и јавног сектора није само контрадикторан, већ и апсурдан. Владине агенције које су проглашене превише сиромашним да би директно инвестирале у јавне услуге, сипају огромне количине јавних средстава у руке приватног сектора, за обезбеђивање истих тих услуга. Механизам јавно-приватног партнерства у пракси функционише као превара којом се заједница пљачка уместо да се одржава и обогаћује. У случају Београда на води, предмет отимачине је огромна количина јавног простора које се ограђује у делимично доступни приобални комплекс у приватном власништву. Отимачина је увек незаконита, али је у овом случају легализована кроз поступак регулисане дерегулације,³ којом је Београду на води обезбеђен статус пројекта од националног приоритета чиме је отворен пут за пљачку.

4. Живите своју бајку*

Изградња у приобаљу као комодификација

Свако ко пристигне у Београд, било друмским или ваздушним путем, убрзо се суочава са бројним уличним путоказима који указују на удаљеност од Београда на води

и билбордима који рекламирају овај пројекат као „бајку“, чиме се одаје утисак да читав град постоји само као епизода у филму који за протагонисту има овај нови пројекат. Ви можда јесте стигли у Београд, али Београд на води мора бити ваша финална дестинација, предмет жеља и стремљења. Али за кога?

Читав пројекат Београда на води намењен је да се конзумира. У питању је роба у најчистијем облику. Било да га користите као позадину за селфи, или можете да се подичите власништвом неког апартмана у овом комплексу, чиме указујете на своју класну припадност и животни стил, Београд на води се савршено уклапа у преовлађујућу комодификацију сваког аспекта социјалне репродукције. Тек једним летимичним погледом на промотивне брошуре, постаје јасно да је рекламирање *погледа из првог реда** претпостављено логици постојећег града, јер захтева да нове зграде у приобаљу буду довољно високе и оптимално позициониране ради приступа обећаном погледу.

Становник Београда на води тако није грађанин већ конзумент медијског спектакла и искуства живљења. Сходно томе, Београд на води није Београд, већ је у питању *анти-географски простор*, односно образац сада нормативног имица животне остварености. Баш као што су бајке структуриране око стереотипних ликова и односа, Београд на води је у својој основи забавни парк структуриран око стереотипних типологија намењених конзумацији и завођењу обећањем припадности које се никада не остварује.

Спа центар ✓

Брза храна на точковима ✓

Buddha Bar ✓

Дизајнирано игралиште ✓

...

5. Пионири савременог живљења*

Коришћење осећаја инфериорности као оружја

Промоција Београда на води као „живота из бајке“ заснива се на наметању осећаја инфериорности. Речено нам је да пројекат Београд на води представља прилику главног града да постане метропола достојна међународне пажње. Ова идеја се чврсто ослања на стално присутни наратив о источној периферији која каска за Западом, да употребимо терминологију Марије Тодорове.⁴ Естетика Београда на води и „имиц који он доноси граду“ омогућава нам да пристигнемо друге (у капиталистичком смислу) прогресивније градове. На овај начин, урбана регенерација се представља као средство постизања напретка и економског раста, за којима савремена друштва непрекидно трагају, али које никада не успевају да пронађу.

У стварности, пак, Београд на води поново учртва друштвене хијерархије у простор. Инвестиције у грађевински сектор и нове изградње ексклузивних стамбених јединица напредују огромном брзином, док је све већи број људи лишен адекватног стамбеног простора. Београд на води је очигледно резервисан за оне који могу да испуне критеријуме овог модела *аспиративног живљења*: сви остали су расељени још на самом почетку и сада им се онемогућава приступ кроз све јачи надзор затвореног потеза приобаља. Шта спречава било кога да постане становник Београда на води? У

питању је искључиво њихова одговорност, а они просто не раде довољно вредно као они који су се већ уселили.

6. Савршена локација*

(Београдско) приобаље надилази законе и пише своја правила

Истакнуто место на још увек неизрађеној мапи која приказује *географију надзаконског* резервисано је за Београд на води. Од саме најаве, па надаље, реализација овог пројекта опирала се постојећим законима на сваком кораку. У марту 2014, када је могућност потписивања уговора о изградњи са компанијом Игл Хилс била тек најављена, београдске власти су почеле да припремају локацију као да је уговор већ потписан. Предлог уговора је још увек био на преговарачком столу, а националне и градске власти су већ пуном паром мењале регулативу на начин који је активно подривао преговарачку позицију владе и њену моћ да заштити јавни интерес. Бројне институције су помагале да се испуне жеље тада још увек потенцијалног инвеститора тако што су прогурале измене у Генералном урбанистичком плану Београда (јун 2014.), као и усвајање посебног плана за локалитет Београда на води (децембар 2014.), док најконтроверзније остаје усвајање *lex specialis*⁵ који се односи на пројекат Београд на води. Овим законом је пројекту додељен статус пројекта од националног значаја, чиме је убрзано добијање свих неопходних дозвола.

Потпуно искључивање јавности из сваког одлучивања које се односило на овај пројекат (упркос трошењу јавног новца и узурпацији јавног простора) одразило се у томе што власти нису организовала ни један јавни тендер за било коју од бројних грађевина које је требало подићи на овом подручју, игноришући своју обавезу да то учине према постојећем Генералном урбанистичком плану и законодавном оквиру за борбу против корупције. Када је упитан да ово објасни, Александар Вучић (који је у овом тренутку већ постао Премијер) изјавио је: „Немам ништа против, ако Удружење архитеката пронађе три милијарде и сто милиона долара, нека распише неки конкурс.“⁶ Овако груба изјава представља добру илустрацију инвестиционог урбанизма који је заједнички за већину модерних градова. Неолиберална урбанизација је тако и просторно планирање и архитектуру подредила финансијском сектору. Изградња градова, или – као што се то говори у хвалоспевима присутним у званичном дискурсу – градски развој, постала је великим делом окосница акумулације капитала.

Потврђујући надзаконитост читавог поступка, уговор којим је Београд на води званично постао партнерски подухват Владе Србије и компаније Игли Хилс потписан је годину дана након што су почеле прве припреме за извођење пројекта.

* * *

Екскурзус: Има ли будућности за Београд на води?

Може се замислити сценарио према коме су они који су планирали пројекат Београд на води схватили да је овом комплексу потребно обданиште, али тек након што су овај пројекат већ промовисали безбројним сликама раздрагане дечице. Напокон, аспиративно урбано живљење заиста и претпоставља имање деце као искуство. Након

ревизије, обданиште је додато у једну од новопланираних зграда, а у складу са логиком персонификације објеката као маркетиншке стратегије, дато му је име „Футурино“. Но, да ли су деца заиста будућност Београда на води? Да ли овај пројекат уопште има будућност, имајући у виду да је замишљен као маркетиншка кампања за непрекидну садашњост, негацију прошлости и плачкање будућности?

Огромне јаме пуне воде које чекају да буду заливане бетоном и постану темељи нових ексклузивних пословних и стамбених објеката, а која се налазе тик до већ завршених и именованих зграда, указују на то да размишљање о будућности није високо на листи приоритета оних који овај пројекат реализују. Овакав утисак потврђују пумпе које прековремено раде како би избациле воду из подрума. Ова вода која потиче из оближње реке и подземних изворишта јесте подсетник да је много пре него што је прекрштена у Београд на води, ова градска област била позната као Бара Венеција. Београд на води неће постати Венеција – чак ни Венис Бич у складу са енглеским именом *Belgrade Waterfront* које се за овај пројекат све чешће користи – али као и ова два места, неће моћи да одговори на изазове антропогених климатских промена на глобалном плану, чије ефекте само постојање оваквих пројеката у извесним сегментима појачава. Мишел Сера пише како се „наш фундаментални однос према објектима своди на рат и поседовање.“⁷ Нигде у Београду ово није видљивије него у такозваном Београду на води.

* * *

Епилог

7. 'Градови на води' као места политичке субјективације

Упркос томе, или управо због тога што подразумевају насиље, приобални грађевински пројекти овог типа увек у себи носе потенцијал поремећаја и преломе. Процеси насилне експлоатације могу у одговарајућим околностима да, за нове или постојеће политичке иницијативе, постану катализатор политичке борбе која рађа нове политичке субјекте. Београд на води постао је примером једног таквог прелома: не само да су протести довели до појаве нове политичке формације, већ је ово место постало локација политичке субјективације читаве нове генерације грађана. Шта ће да се догоди са првобитним покретом остаје да се види, али оно што се несумњиво променило јесте да су грађани Београда постали у већој мери просторно писмени, а последично и спремнији да оспоравају друге мање, али сличне пројекте који се непрекидно појављују, да им се опиру и да се против њих боре.

* Фраза из наслова, као и фразе које су коришћене у свим поднасловима у тексту, преузете су из брошура пројекта Београд на води које се могу наћи на интернет сајту: <https://www.belgradewaterfront.com/sr/>

1 Услед овог трауматичног догађаја, чувар је неколико дана касније и преминуо. Закључно са летом 2020, нико није одговарао за његово убиство.

2 Michael Sorkin, "The Fungibility of Air," u *What Goes Up: The Right and Wrongs to the City* (London and New York: Verso, 2018), стр. 65.

- 3 See: Manuel B. Aalbers, “Regulated Deregulation,” in *The Handbook of Neoliberalism*, ed. Simon Springer, Kean Birch, and Julie MacLeavy (New York: Routledge, 2016), стр. 563–73.
- 4 Maria Todorova, “The Trap of Backwardness: Modernity, Temporality, and the Study of Eastern European Nationalism,” *Slavic Review* 64, no. 1 (2005), стр. 140–64, посебно 145.
- 5 Тачно име за овај *lex specialis* јесте „Закон о утврђивању јавног интереса и посебним поступцима експропријације и издавања грађевинске дозволе ради реализације пројекта изградње ’Београд на води’“.
- 6 Бета, „Расписати конкурс за пројекат ‘Београд на води’“, *Дневни лист Данас*, приступљено 6. септембра 2020, <https://www.danas.rs/beograd/raspisati-konkurs-za-projekat-beograd-na-vodi/>.
- 7 Michel Serres, *The Natural Contract*, превели Elizabeth MacArthur i William Paulson (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2011), стр. 32.

Да ли треба да се ангажујемо и зашто?

Ива Чукић

... питање тога какав град желимо неодвојиво је од тога какви људи желимо да будемо, какве друштвене односе тражимо, какав однос са природом волимо, какав начин живота прижељкујемо, какве технологије сматрамо прихватљивим, каквих се естетских вредности придржавамо.¹

Што се тиче питања из наслова текста „Да ли треба да се ангажујемо?“, да одмах одговорим: апсолутно да! У наставку ћу покушати да додатно елаборирам зашто треба. Полазна тачка овде ми је цитат из текста „Право на град“ (The Right to the City, 2008), који указује на нешто што је, по мом мишљењу, суштински важно да се разуме: Када мењамо град, ми мењамо себе. Како Харви образлаже, слобода реинвенције себе и градова у којима живимо представља једно од најдрагоценијих људских права, а такође и једно од највише занемарених. Да бих илустровала важност ове тезе, говорићу о једној борби у коју сам више година била лично укључена.

Рушење социјалистичког система у бившој Југославији пратило је непрекидно понављање мантре о приватизацији и страним инвестицијама. Практикујући тржишну економију од 2000. године надаље, Србија је прокламовала своју отвореност за глобални утицај и директне стране инвестиције. Након петнаестогодишњег међународног бојкота током којег је Србија економски игнорисана и стигматизована у светским медијима, уследила је вртоглава промена у име стварања новог националног идентитета и повећања глобалне конкурентности града Београда и земље у целини. Фиксација српске владе на такозване „капиталне инвестиције“ довела је до тога да „развојни“ пројекти почну да ничу широм Београда. Међу највећима (по величини, али и контроверзама које је изазвао) јесте Београд на води, који се налази у градској четврти Савамала. Овај мегаломански пројекат подразумева претварање готово 100 хектара земљишта при обали реке Саве у сасвим нови градски центар препун небодера, луксузних станова и хотела. Ова брза урбана трансформација одговор је на неолиберални бустеризам који се јавља широм света, у коме императив „раста“ надилази не само стварне потребе људи, већ и саме темеље економије.

Идеје о изградњи приобаља првобитно су откривене током 2012, али је овај највећи градски пројекат урбане обнове добио на замаху тек две године касније. Пројекат је представљен као визија о претварању руинираног приобалног дела града за који се сматрало да има пуно потенцијала, у комерцијални комплекс на површини од два квадратна километра, који се састоји од хотела, пословних зграда, луксузних станова, највећег тржног центра на Балкану и куле високе две стотине метара у стилу Дубаија. Пројектом се граду наметао нови идентитет, и он је представљен као карта за излаз из кризе у земљи где су потребе хиљада људи за сталним кровом над главом и даље биле незадовољене, а број људи који живе испод линије сиромаштва увећавао се из дана у дан. Мастерплан је приложио инвеститор, компанија Игл Хилс из Дубаија, која је наводно требало да у пројекат уложи 3,5 милијарде евра.² Било како било, реализација овог предлога није била могућа према постојећим српским законима и регулативом која се односи на урбанистичко планирање. Тако је Влада Србије – превазилазећи границе

својих законских овлашћења – прогласила овај пројекат пројектом од националног значаја, што је омогућило да се он реализује по кратком поступку, а да се одређене бирократске препреке заобиђу. С временом је постало јасно да се одлуке сумњиве законитости, које се односе на овај пројекат великог обима, доносе без икаквих консултација са јавношћу, као и уз непрекидно гушење гласова грађана.

Касније је откривено да је према уговору који су потписале Србија и компанија из Абу Дабија, најављени износ од 3,5 милијарди евра смањен на 150 милиона, док јавна улагања остају више од милијарду евра у раду на рашчишћавању и припремама терена (за шта је српска влада чак узела и 280 милиона евра зајма од инвеститора). Истовремено, Игли Хилс добија 68% профита и закуп земљишта на 99 година. Лажно представљен као пројекат који ће да оживи економију читаве земље, Београд на води сасвим обрнуто представља узурпацију јавног простора и машину за прављење профита који се прелива одређеним актерима овог подухвата. Како би се рашчистио пут за овај огромни пројекат владе, тридесет маскираних мушкараца са булдожерима је у априлу 2016, у ноћи парламентарних избора, улетело у овај део града и илегално рушило зграде и складишне просторе на простору предложене изградње Београда на води.³

Пројекту се успротивила иницијатива Не да(ви)мо Београд, која се углавном фокусира на нерегуларан правни основ пројекта Београд на води и садржај уговора између српске владе и сумњиве компаније Игл Хилс. Отпор предложеним решењима јавио се 2014. године као иницијатива две организације које су се бавиле питањима урбаног развоја, Министарства простора и Ко Гради Град. Не да(ви)мо Београд је почео да окупља људе – архитекте, урбанисте, културне раднике, уметнике – који су подржавали иницијативу у захтевима против приватизације јавног простора, девастације града и корумпираног система. Од самог свог оснивања специјално зарад супротстављања пројекту Београд на води, ова група је постојано расла, радећи на одбрани јавног интереса у процесу доношења одлука у урбанистичком планирању.

Кампања против Београда на води која се развијала кроз серију акција, кулминирала је након ноћног рушења 2016. године. Прва јавна акција која је реализована 2014. године било је подношење приговора на амандмане на Генерални урбанистички план Београда. Иако је стотину експерата саставило приговоре, а преко две хиљаде људи дало своје потписе у склопу заједничке акције, Комисија за планирање одбила је готово сваки од њих. Након овога, иницијатива је задржала свој оштро супротстављени став тако што је публиковала све неправилности начињене током реализације пројекта, покренула своје новине, и организовала на десетине уличних акција у Београду. Протести који су непрекидно добијали све више и више учесника, где је број варирао од десет до тридесет хиљада, организовани су сваки пут када би се помпезно најавила нова фаза пројекта. Активности су обухватале разнолике методе, од петиција, преко тужби, све до стварања људског ланца око зграде Градске скупштине и годишњих концерата који на Дан ослобођења Београда, који се прославља како би се обележила херојска антифашистичка борба у Другом светском рату. Последњи од ових живих ланаца јасно је потврдио вредности и идеолошку позицију иницијативе. Жута патка постала је препознатљив визуелни амблем ових протеста, саме иницијативе и противљења пројекту Београд на води уопште. Она је одабрана као симбол зато што наставља да плива чак и када све остало потоне, као и зато што реч „патка“ у жаргону асоцира на трик и превару, али и на пенис.

Борба око Београда на води јасно је разоткрила логику неолибералног развоја, која подрива социјалну правду и убрзава урбано пропадање и политичку корупцију. Протести против овог пројекта који су одржавани између 2014. и 2018. фокусирали су се на опасност од дослуха између политичара и грађевинских шпекуланата који покушавају да прегазе законску заштиту и јавни интерес. Рушење је иницирало масовну мобилизацију и протесте на којима је захтевана оставка градских званичника, где је највећи процењени број учесника био око 25 хиљада половином 2016. године. Оваква посећеност сврстава ове протесте међу највеће анти-владине протесте у Србији још од пада Слободана Милошевића. Иницијатива је задобила значајну подршку становника Београда, активиста, професионалаца и припадника академске заједнице, и постала једна од највећих грађанских иницијатива за очување јавног простора у Србији. Треба напоменути и да је Не да(ви)мо Београд почео да привлачи публицитет и изван Србије, и добио подршку многих европских организација, међу којима су DiEM25 и Barcelona en Comú (Шпанија), Загреб је НАШ (Хрватска), Massa Critica (Италија), и Take Back the City (Велика Британија).

Инспирисана политиком на општинском нивоу коју су спроводиле ове организације, иницијатива Не да(ви)мо Београд одлучила је 2018. да своје заговарачке механизме и прогресивне политике уведе директно у политичке институције, па је изашла на локалне изборе након групно финансиране и волонтерске *самоникле* (grassroots) кампање, која је одражавала приступ који је овај покрет имао од самог почетка. У складу са фундаменталним вредностима иницијативе, политички програм је формулисан у склопу процеса који је био максимално отворен за учешће јавности, укључујући живе скупове и он-лајн учествовање преко интернет сајта. Резултујући документ био је утемељен на принципима широке партиципације, одрживости и једнакости, а бавио се предлагањем решења за истинске проблеме и друштвене бољке. Кандидати иницијативе освојили су готово 3,5% гласова на општинским изборима, упркос оскудним средствима и структурним ограничењима. Ипак, овом приликом масовна и успешна мобилизација грађана није успела да погура листу иницијативе преко цензуса који је износио 5%. Не обазирјући се на ово, политичка формација која је израсла из иницијативе наставила је да се бори за боље услове живота и против клијентелизма и корупције на нивоу града и државе. Она наставља да се бори за своје првобитне циљеве док истовремено гради политичке савезе и мрежу на националном нивоу.

Борба против Београда на води довела је до стварања широког дијапазона алата, метода и акција које се користе приликом промишљања и деловања. Што је још невероватније, успела је да уједини људе око заједничког циља. На пример, слоган „Наш град!“ повезао је конкретну поруку са питањем колективне контроле над ресурсима, чиме је допринео осећају припадности једној широј заједници. Концепт колективног одлучивања, у коме људи имају моћ у својим рукама, постао је опипљива реалност. Једно од најзначајнијих постигнућа овог покрета јесте трансформација опште атмосфере када је у питању грађанско ангажовање на питањима урбанистичког развоја. Широка мобилизација против Београда на води оснажила је друге локалне иницијативе да буду активније и ангажованије када су у питању грађевински пројекти у њиховом суседству или друга питања од јавног значаја. Ово је било нарочито видљиво у случајевима где су грађани заузимали зелене површине у свом суседству, или их

бранили од даљег узурпирања. Сличне акције су понављане широм града, а грађани су постали много осетљивији на грађевинску индустрију и њене препаде на Београд, и оснажени су за доношење колективних одлука које се тичу њиховог непосредног окружења.

Друга важна прекретница односила се на демонстрирање тога да је политику могуће водити и на другачији начин. Нагласак на фундаменталне политичке промене довео је до бујања иницијатива и политичког ангажовања у заједници. Тиме је артикулисана политика која задовољава потребе људи, док стимулише заједништво, солидарност и једнакост. Потраживање јавног добра и грађанских права на њега било је експлицитно исказано од самог почетка политичке мобилизације. Покрет је саграђен на принципима заједничког добра и директне демократије и заснован на хоризонталном облику организације и истинском грађанском ангажовању. Такође је подразумевао и увођење политике у сваки кутак нашег окружења, и увео идеју о томе шта би наш град могао да постане, уместо да се он валоризује онакав какав јесте. Приметно је да су ови напори допринели успостављању осећаја идентитета и испуњености, што има дугорочни утицај на животе људи.

Ауторка овог чланка верује да су људи – самоорганизовани у формалне или неформалне покрете – главни покретач прогресивних промена. Овакви напори можда некад јесу слабашни и расцепкани, али они представљају нашу најизгледнију наду да ћемо изградити демократску, друштвено праведну и еколошки одрживу будућност. Као што је Урсула К. Ле Гвин рекла 2014. године у инспиративном говору који је одржала на додели Националне америчке награде за књижевност: „Ми живимо у капитализму. Његова моћ делује као да јој се не може утећи. Тако је било и са божанским правом краљева. Људска бића могу да се одупру свакој људској сили и да је промене.“⁴ Због свега овога, уколико желимо да начинимо прелазак ка праведној будућности за све, морамо да размишљамо о алтернативним политичким концептима и да дискутујемо о њима. Сви ми морамо да градимо демократске политике од дна према врху, и да се истрајно ангажујемо у остварењу фундаменталних друштвених промена које су нам тако очајнички потребне.

1 David Harvey, “The Right to the City” (2008). Доступно на:

<https://davidharvey.org/media/righttothecity.pdf>

2 Легитимитет ове компаније никада није доведен у питање, иако је њено руководство познато по умешаности у пројекте који су довели до појаве националног дуга (Абуџа, Нигерија), где се изградња стално одлагала (Даунтаун Ербил, Курдистан), где је реализован само мали део од онога што је првобитно планирано (Кресент Беј, Карачи, Пакистан), односно где је продавано земљиште (уз знање локалних власти) које није у поседу компаније (Мохали, Индија).

3 Пет година касније, и даље нема званичног објашњења у вези са тим ко је спровео рушење и по чијем налогу. Незванично, Премијер (данас Председник) је потврдио да високи градски званичници сnose одговорност за ову акцију.

4 Урсула К. Ле Гвин на 65. додели Националне америчке награде за књижевност 19. новембра 2014. Доступно на: www.youtube.com/watch?v=Et9Nf-rsALk

Епилог

Рајнхард Браун

Још од 2017. године, Јулиа Гаисбахер, у склопу свог пројекта *Једног дана ћу ти фалити*, документује и анализира изградњу луксузног београдског кварта Београд на води. Вођена интересима инвеститора, ова изградња на обалама реке Саве представља један од највећих грађевинских пројеката у Европи. Назив овог пројекта Гаисбахер као да упућује на недостатак репрезентације отпора и, имплицитно, на отворено насилну апропријацију урбаног простора. Ове речи су првобитно на зидовима исписивале избеглице које су дуже од две године живеле у напуштеним објектима у околини београдске железничке станице, заустављене на такозваној „Балканској рути“ која је затворена под притиском Аустрије и других држава одлуком донетом на самиту ЕУ у марту 2016. године. Током 2017, читав овај потез је евакуисан – група мушкараца у заштитним оделима једноставно је ствари људи који су ту живели испрскала инсектицидом.

Не можемо са сигурношћу рећи шта је то што ће нам у будућности недостајати, али то има везе са непоштовањем људских права, непружањем заштите и непреузимањем одговорности. Пропустили смо прилику да разумемо историјат ових људи који својим избеглиштвом реконфигуришу Европу и укључују је у нове односе. Њихово присуство и расељавање чине очигледним однос између локалних пројекта урбаног развоја и политичких тензија и конфликта на континенталном нивоу, који условљавају питања покретљивости. Но, уместо тога, наша штампа и друштвени медији били су преплављени сликама „хорди“ које се тискају уз граничне ограде и чекају своју прилику да јурну у Европу.

Чак и пре него што су приобалне бараке евакуисане 2017, још претходне године су многе стамбене зграде, продавнице и киосци по београдској Савамали (у близини главне Железничке станице) испражњени по наредби градских власти, уз саучесништво полиције. Сада на овом месту и даље постоји само зграда Железничке станице. Читав овај крај града, површине од готово два квадратна километра прерасподељен је пројекту Београд на води, који настаје у сарадњи београдске општинске администрације и инвеститора из Абу Дабија, компаније Игл Хилс.

Јулиа Гаисбахер је, од 2017. године до данас, неколико пута посетила Београд и својим фотографијама документовала промене на грађевинском пројекту који се реализује у београдској Савамали. Ја ипак са оклевањем користим реч документовање, јер је категорија документарног сама по себи отворена за преиспитивање. Документарне фотографије се налазе у готово свим врстама медија – фотографије готово да неспутано флукутирају од регистра до регистра фикције, од аутентичности до фетишизма, од доказа до манипулације, од критике до афирмације, и спајају најудаљеније и најопречније контексте. Поред тога, саме слике су готово увек контекстуализоване гласинама, комуникацијом, различитим информативним каналима

– а изнад свега наративима, коментарима и текстовима. У извесном смислу, *Једног дана ћу ти фалити* може да се посматра као један такав текст. Метафорички се, пак, ово такође може читати и као порука становницима града, којима ће на послетку недостајати овај нестали па поново саграђени део града, на простору који се тренутно окреће наопачке, и то онда када шире последице на град Београд постану видљиве.

Јулиа Гаисбахер своја запажања заснива на шетњама кроз градилиште Београда на води и око њега. Ово истог тренутка постаје јасно када се уоче ракурси и призори који се понављају, услед чега промене постају видљиве. Али слике такође одражавају колективну перспективу оних који шетају градом и који у њему живе. Оне не покушавају да прикажу неки посебан поглед, или да дају неку изузетну перспективу. Уместо тога, оне покушавају да присвоје, пре него да документују један урбани простор који се мења.

Фотографија тако постаје део праксе урбанизма од које се не може у потпуности одвојити. У различитим фазама, на градилишту се често отворе нови путеви, док неки други нестану кад их одједном блокира грађевинска ограда. У овом смислу, овај серијал фотографија приказује опсег промена у урбаном простору Београда, заједно са трансформацијом политике простора која управља телима, просторима, путевима и тачкама гледишта. Када је обалска променада постала доступна и када је отворен први ресторан, ово је открило сасвим нове тачке гледишта, трансформишући могућности перцепције и репрезентације града. Чим су прва два резиденцијална небодера готово саграђена, постало је готово немогуће фотографисати тај део града, а да та два стамбена торња не буду у кадру.

Тако се јавља и питање: како се тачка гледишта која се противи овом грађевинском пројекту уопште може преточити у слике? Које слике ствара нова архитектура, а које се силом намећу перцепцији? Како се оне могу превидети да би се разумеле последице овог реструктурирања простора и визуелности? Где можемо да погледамо да бисмо видели нешто друго, како бисмо избегли да се покоримо, својим телом и погледом, овом месту, а тако и извесном облику моћи?

Дугогодишње бављење Јулије Гаисбахер урбаним простором Београда – из перспективе суздржаности док испитује моћ која се врши над местима, просторима и видљивостима – делује као некакав истраживачки пројекат који се бави питањима документаристичког приступа и отвара простор изражавања који одговара простору откривања, где људи не знају увек унапред нешто о ономе што ће бити у прилици да виде. Ова суздржаност кореспондира са дехијерархизацијом репрезентације. Може се устврдити да фотографије Јулије Гаисбахер отварају простор у коме је могуће конструисати нешто што је заједничко за оно познато и оно непознато. Визуелно поље које она отвара у свом фотографском раду, помаже нам да откријемо који заједнички (урбани) простори нестају, а који простори морају бити створени како би се жестоко оспоравани урбани простори претворили у просторе који настају чином преговарања, или кроз колективни подухват и из потребе.

Превод рађен на основу превода са немачког на енглески који чији је аутор Метју Хајланд